

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЩОДО СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Проаналізовано сучасний стан та проблеми нормативно-правового забезпечення стимулювання сталого розвитку в Україні. Авторка обґрунтовує, що створення демократичної, соціально орієнтованої держави з інноваційною економікою та високим рівнем екологічної безпеки потребує ефективного державного регулювання, яке насамперед базується на дієвій законодавчій базі. Виявлено суттєві розбіжності між екологічним законодавством України та правом Європейського Союзу, зокрема відсутність у вітчизняному правовому полі розділів щодо управління відходами, контролю за промисловим забрудненням та ризиками.

Особливу увагу приділено аспектам повосенної відбудови, залученню приватних інвестицій через механізми публічно-приватного партнерства та необхідності впровадження «зеленої таксономії» відповідно до стандартів ЄС. Запропоновано конкретні заходи щодо гармонізації українського законодавства, включаючи розробку Екологічного кодексу та посилення відповідальності за виснажливе використання природних ресурсів.

Ключові слова: сталий розвиток, нормативно-правове забезпечення, державне регулювання, екологічне законодавство, стратегічне планування, інноваційне зростання, гармонізація з ЄС, публічно-приватне партнерство, екологічна безпека, моніторинг

Buryk Zorana. Legal framework for promoting sustainable development in Ukraine

The current state and challenges of the legal framework for promoting sustainable development in Ukraine are analysed. The author argues that the creation of a democratic, socially oriented state with an innovative economy and a high level of environmental safety requires effective state regulation, which is primarily based on an effective legislative framework. Significant discrepancies have been identified between the environmental legislation of

Ukraine and that of the European Union, in particular the absence in the domestic legal framework of provisions on waste management, control of industrial pollution and risks.

Particular attention is paid to aspects of post-war reconstruction, the attraction of private investment through public-private partnership mechanisms, and the need to implement a 'green taxonomy' in accordance with EU standards. Specific measures are proposed for the harmonisation of Ukrainian legislation, including the development of an Environmental Code and the strengthening of liability for the overexploitation of natural resources.

Key words: *sustainable development, regulatory framework, state regulation, environmental legislation, strategic planning, innovative growth, harmonisation with the EU, public-private partnership, environmental safety, monitoring.*

Постановка проблеми. Для України основною метою в довгостроковій перспективі має стати створення демократичної, соціально орієнтованої держави зі стійкою, динамічною інноваційною економікою, високим рівнем екологічної безпеки, територіальної та соціальної рівності. У цьому контексті концепція сталого розвитку набуває пріоритетного значення. Актуальними для України є питання: забезпечення інтенсивного інноваційного економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності економіки та вітчизняної продукції, оптимізація діяльності державних інституцій та зниження рівня корупції, посилення публічності діяльності та розвиток громадянського суспільства, підвищення рівня життя населення, ефективного використання природних ресурсів, ступеня ощадливості народного господарства, зміни екологічної та суспільної свідомості і культури, досягнення балансу інтересів усіх підсистем соціально-економічної системи у перспективі. Для ефективного державного регулювання сталого розвитку насамперед необхідне ефективне нормативно-правове регулювання процесу, це дасть можливість забезпечити керованість процесу збалансованого розвитку окремих галузей народного господарства.

Сьогодні в Україні недостатньо злагоджений механізм державного регулювання для досягнення сталого розвитку, є проблеми із реалізацією різних типів реформ. Насамперед це недостатня дієвість стимулюючих інструментів регулювання, особливо тих, що стосуються впровадження інновацій та екологічної безпечності виробництв, охорони навколишнього природного середовища. Неefективним є інструментарій соціального вирівнювання, змен-

шення рівня бідності та забезпечення доступу до рівних прав та свобод людей з обмеженими можливостями, рівномірності доступу до охорони здоров'я, інших соціальних послуг.

Ступінь розробки проблеми. Теоретичне підґрунтя дослідження базується на фундаментальних працях, присвячених управлінню стратегічними змінами та економіці природовідтворення. Зокрема, О. Ю. Гусєва у своїх працях детально розглядає прикладні аспекти управління стратегічними трансформаціями, що є критично важливим для розуміння переходу до моделі сталого розвитку. Питання економічного базису відтворення природних ресурсів та концептуальні засади сталого розвитку на вітчизняному ґрунті викладені в дослідженнях В. Г. Сахаєва та В. Я. Шевчука. Значна увага в літературі приділяється механізмам державного управління у специфічних сферах безпеки. С. М. Домбровська та співавтори аналізують безпеку соціально-еколого-економічних систем, що дозволяє оцінити комплексний вплив екологічних факторів на стабільність держави. Водночас фінансовий аспект стимулювання розвитку, зокрема через інструменти бюджетно-податкового регулювання, детально висвітлено у працях А. В. Кириченка, що допомагає обґрунтувати необхідність переходу до програмно-цільового бюджетування. Крім того, для формування цілісної картини реформ важливим є залучення зарубіжного досвіду реалізації подібних стратегій, що відображено у публікаціях С. Д. Макося, які підкреслюють важливість ефективного моніторингу та звітності.

Метою статті є наукове обґрунтування напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення щодо стимулювання сталого розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи структурну і змістовну відповідність законодавчої складової державної екологічної політики України екологічному законодавству Європейського Союзу, слід відзначити, що за жодним із цих компонентів відповідності не простежується. Кількість законодавчих актів в ЄС в кілька разів перевищує їх кількість в Україні, і до більшості таких законодавчих актів в ЄС існує значна кількість додатків, дотримання вимог яких є обов'язковим. Структури екологічного законодавства України і ЄС істотно відрізняються, а їх порівняння вказує на певні недоліки структури українського законодавства: відсутність таких розділів, як: управління відходами, контроль за промисловим

забрудненням і управління ризиком, хімічні речовини і генетично модифіковані організми, шум від машин і механізмів, які існують у структурі законодавства ЄС [3, с. 183]. У сфері нормативно-правового механізму державного регулювання екологічної складової сталого розвитку держави, з метою ліквідації прогалів, необхідно здійснити низку відповідних заходів [6]:

– усунути прогалини, які виникають у процесі здійснення процедур, пов'язаних із роботою з кадастрами, операціями у сфері інформаційних обмінів, трансферу важливих індикативних даних до державного містобудівного кадастру;

– запровадити та/або зробити жорсткішою відповідальність за виснажливе використання природних ресурсів, забруднення атмосфери, води, повітря, що передбачена законодавством (Кримінальний кодекс України);

– гарантувати стабільне функціонування механізмів інтеграції української законодавчої бази в галузі використання природних ресурсів і під час опрацювання відповідних документів стратегічного планування розвитку територій, соціальних інститутів та економічного зростання;

– забезпечити обґрунтування та інтеграцію управлінських і наукових механізмів взаємодії, що пов'язало б академічні й галузеві наукові інститути.

Напрями оптимізації інституційного забезпечення можна розподілити на 3 блоки: ухвалення концепцій сталого розвитку, вдосконалення правил та нормативів діяльності органів влади і громадського сектору та удосконалення нормативно-правового забезпечення. На шляху до досягнення мети сталого розвитку в Україні виникає низка типових проблем, які можна об'єднати у кілька груп. Такі проблеми необхідно розв'язати для того, щоб пришвидшити досягнення цілей та завдань сталого розвитку. Серед цих проблем необхідно виокремити:

1. Невиконання принципів наявності корельованості цілей та завдань стратегії сталого розвитку держави на мегарівні. Простежуються дисбаланси у визначених цілях стратегічних документів та недостатнє відображення Глобальних цілей сталого розвитку в стратегічних документах державного рівня. Неузгодженість проявляється в необхідності, з одного боку, гарантування стабільності економічного розвитку держави, а з іншого – створення безпечних умов

життєдіяльності, а також функціонування природних екосистем. Не слід забувати про те, що варто зосередити увагу також на вирішенні проблеми інтеграції пріоритетів фіскальної політики з пріоритетами сталого розвитку [1, с. 121, 256]. Умови подолання проблем: необхідно працювати над удосконаленням існуючих підходів та етапів розробки стратегічних планових документів із урахуванням позицій суспільства, варто синхронізувати часові періоди реалізації різних стратегічних документів, синхронізувати стратегічні документи на регіональному рівнях. Актуальним є видання “зеленої” та “білої” книг, формування концептуальних засад реалізації стратегічного підходу до державного регулювання сталого розвитку України, зокрема через затвердження системи стратегічних документів, що включає: Концепцію сталого розвитку України (автором розроблений її проєкт), довгострокову стратегію, середньострокову стратегію, секторальні та галузеві стратегії сталого розвитку.

Важливо, щоб у стратегічних документах було рівномірно відображено реалізацію Глобальних цілей сталого розвитку. Зі стратегічної точки зору, важливо переглянути орієнтири галузевого розвитку на основі врахування міжнародних принципів.

2. Недостатність фінансування цілей і заходів стратегії та інструментів регулювання, що впливає на невиконання їх у перспективі.

Схвалені національні стратегії та окремі заходи державного регулювання на практиці суттєво не впливають на витрати державного бюджету. Виділення необхідних фінансових ресурсів на впровадження певних завдань відбувається за залишковим принципом. Невирішеною й дотепер є проблема поєднання різноспрямованих фіскальних пріоритетів, бюджетних витрат, а також плану заходів у рамках стратегії [2, 1, с. 121].

Умови подолання проблем: перехід на програмно-цільове бюджетування; виконання завдань стратегічних документів має бути чітко відображене у фінансових розрахунках, з урахуванням рівня інфляції; ліквідація розривів у фінансуванні заходів стратегії, можливість швидкого корегування заходів. Застосування об’єднаних підходів щодо різних методів фінансування. Питання сталого розвитку потрібно враховувати при створенні бюджетних циклів і розгляді фінансових трансакцій. Наприклад, при державних закупівлях, комбінувати різноманітні методи (економічні, нормативні, координацій-

ні). Актуальним є залучення фінансування з комерційних та інших небюджетних джерел (міжнародні та українські фонди).

Бюджетна підтримка повинна бути достатньою для отримання запланованих результатів. Вона відбувається при підтримці заходів: організація забезпечення фінансування державних цільових проектів у запланованому розмірі зі збереженням графіка при створенні й впровадженні методики узгодження урядових цільових проектів з процесом розробки державного кошторису середньострокового періоду, а також – можливість змін у ньому, відповідно до бюджетних очікувань; зменшення частки державних коштів у загальному обсязі фінансування державних проектів при заміщенні їх пільговими кредитами, інвестиціями, коштами приватного бізнесу; систематизування програм на: а) першочергові, які повинні фінансуватися в повному обсязі упродовж необхідного часу; б) актуальні, фінансове забезпечення яких може бути зменшене через відсутність достатніх бюджетних коштів; в) другорядні, що втратили важливість у результаті зміни вітчизняних пріоритетів; надання першочерговості тим проектам, які є інноваційними, прорахованими та обґрунтованими; підсумовування результатів за ступенями просування у досягненні важливих цілей, результативність бюджетних витрат та їх цільових призначень; підвищення відповідальності виконавців урядових цільових програм за їх впровадження [4].

3. Недостатньо налагоджена горизонтальна (центральної влади, що виконують різні функції, регіональних органів влади) та вертикальна (центральної, регіональної та місцевої рівні) взаємодія між органами влади на різних рівнях.

Умови подолання проблем: запровадження обов'язкової відповідальності за виконання стратегічних цілей, горизонтальна комунікація в діяльності органів влади; селекторні чи інтернет-робочі наради для узгодження позицій з виконання стратегічних документів.

Прикладом успіху міжгалузевих об'єднань можуть бути кластерні моделі взаємної співпраці, регіональні бізнес-платформи, асоціативні об'єднання. Вони можуть активно функціонувати у різних галузях. Специфікою їх діяльності є поєднання та взаємодія задля вирішення спільних міжгалузевих завдань, налагодження бізнес-співпраці, вироблення пропозицій щодо змін до законо-

давства в окремих секторах, участь у формуванні державної політики як зацікавлених сторін.

4. Неєфективність екологічного законодавства. Умови подолання проблем: до першочергових дій щодо гармонізації екологічного законодавства України до вимог Європейського Союзу необхідно віднести таке [3]:

- розробку і затвердження нових законів, зокрема про зони надзвичайних екологічних ситуацій, екологічне страхування, рибне господарство, рослинний світ, екологічну (природно-техногенну) безпеку; рекреаційні зони, курортні, лікувально-оздоровчі зони і зони з особливими умовами природокористування; Екологічного кодексу, законів про екологічну інформацію, про екологічну освіту;

- внесення змін і доповнень до законів України “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про тваринний світ”, “Про природно-заповідний фонд”, “Про екологічний аудит”, а також до Лісового кодексу України, Водного кодексу України, Кодексу про надра України, Земельного кодексу України;

- підготовку нормативно-правових актів, які затверджує Кабінет Міністрів України, а саме: Правила відшкодування збитків, заподіяних порушеннями екологічного законодавства, Положення про екологічний контроль, Положення про екологічний аудит, Положення про екологічне ліцензування, Положення про сертифікацію екологічно небезпечної продукції, Порядок встановлення лімітів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, рівнів шкідливого біологічного і фізичного впливу тощо;

- розробку і затвердження нормативно-правових актів спеціально уповноважених державних органів управління у сфері охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, зокрема Правил ввезення до України і вивозу за її межі об’єктів тваринного світу, Правил відшкодування збитків, заподіяних порушеннями законодавства про охорону навколишнього природного середовища тощо [3].

5. Неєфективність або відсутність дієвого зворотного зв’язку – спостереження, аналізу ситуацій. Наявна недостатня ефективність прийомів, інструментів, оціночних показників системного моніторингу та нагляду ефективності регулювання та внесення змін за

результатами моніторингу. Недостатність достовірної статистичної інформації для проведення такого моніторингу [1, с. 121].

Умови подолання проблем: постійне спостереження і підготовка звітності про результати роботи з виконання стратегії сталого розвитку. Моніторинг та аналіз показників сталого розвитку є принципово необхідними для об'єктивного з'ясування ситуації, визначення довгострокових завдань і середньострокових цілей, для спостереження змін у часі. Корисно буде застосувати практику Швеції із запровадження системи “управління за результатами завдань” та системи показників сталого розвитку Великобританії із відпрацьованою схемою спостереження, дослідження й звітності. Застосування формальних і неформальних методів та інструментів для вивчення й адаптації, постійне співставлення дій з планами. Такий аудит повинен проводити відповідний комітет Верховної Ради України, незалежне агентство чи дослідницькі заклади [5].

Повоєнна відбудова потребує понад \$400 млрд, що значно перевищує можливості державного бюджету. Законодавство має створити умови для залучення приватних інвестицій та ефективного використання міжнародної допомоги через інструмент Ukraine Facility (€50 млрд). Важливим законодавчим нововведенням 2025 року став Закон «Про публічно-приватне партнерство» (№ 7508), який замінив застарілі норми та запровадив гнучкі механізми взаємодії держави та бізнесу. Це дозволяє залучати приватних операторів до управління об'єктами критичної інфраструктури, портами та енергетичними мережами на прозорих умовах.

Процес вступу до ЄС є головним каталізатором законодавчих реформ. Серед напрямів гармонізації можемо виділити:

1. Зелена таксономія: Україні необхідно офіційно ухвалити національну таксономію сталих видів економічної діяльності, що узгоджується з Регламентом ЄС 2020/852. Це дозволить іноземним банкам надавати «дешево» фінансування для українських проєктів.

2. Податкова реформа: В умовах війни повноцінна реформа є складною, проте поступове запровадження екологічних податків на викиди CO₂ є обов'язковим для інтеграції в європейську систему СВМ. Кошти мають акумулюватися у Фонді декарбонізації.

3. Захист інвесторів: Реформа надрокористування (Законопроекти № 14249, № 14250) спрямована на автоматичне продовження дозволів на період воєнного стану та запровадження стабілізаційного застереження («guarantee against legislative changes») для стратегічних родовищ. Це забезпечує передбачуваність для видобувних галузей, критичних для енергетичної незалежності.

4. Ефективність цих реформ залежить від завершення судової реформи та зміцнення антикорупційних органів (НАБУ, САП), що є постійною вимогою як МВФ, так і ЄС для продовження макрофінансової підтримки.

Важливо також скористатися досвідом держав ЄС щодо екологічного контролю, в деяких державах ЄС існує практика здійснення контролю й аудиту органами влади інших держав (зادля забезпечення незалежності), як приклад – Агенція екологічної оцінки Нідерландів, незалежний аудитор стратегій сталого розвитку територіально прилеглих держав. Необхідним є також отримання інформації не лише з офіційних статистичних джерел, а й за результатами спеціально проведених досліджень, у тому числі соціологічних.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ефективне нормативно-правове забезпечення є фундаментом для реалізації стратегії сталого розвитку в Україні. Сучасний стан вітчизняного законодавства характеризується недостатньою злагодженістю механізмів державного регулювання, особливо в частині стимулювання інновацій, екологічної безпеки та соціального вирівнювання. Головним викликом залишається відсутність цілісної структури екологічного права, яка б відповідала стандартам ЄС, зокрема у сферах управління відходами та контролю за промисловим забрудненням.

Основними перешкодами на шляху до сталого зростання визначено розрив між стратегічними цілями та їх фінансовим забезпеченням, а також слабку координацію між різними гілками та рівнями влади. Для подолання цих бар'єрів необхідно перейти на програмно-цільове бюджетування, де виконання екологічних та соціальних завдань буде чітко відображене у бюджетних циклах. Важливу роль має відіграти впровадження системи «управління за результатами» та налагодження прозорого зворотного зв'язку через постійний незалежний моніторинг показників розвитку.

У контексті повоєнної відбудови та євроінтеграції пріоритетними напрямками реформ мають стати ухвалення Екологічного кодексу, впровадження національної «зеленої таксономії» та розвиток публічно-приватного партнерства. Гармонізація українського законодавства з Регламентами ЄС дозволить не лише підвищити рівень екологічної безпеки, а й відкриє доступ до «дешевого» міжнародного фінансування. Кінцевим результатом цих трансформацій має стати збалансована система, де інтереси економіки, суспільства та довкілля знаходяться у стані динамічної рівноваги.

1. Бурик З. М. Удосконалення процесів державного регулювання сталого розвитку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С.119-123. 2. Гусєва О. Ю. Управління стратегічними змінами: теорія і прикладні аспекти: монографія. Донецьк: Вид-во “Ноулідж” (донецьке відділення), 2014. 395 с. 3. Домбровська С. М. Державне управління у сфері безпеки соціально-еколого-економічних систем: монографія / С. М. Домбровська, В. В. Коврегін, А. Л. Помза-Пономаренко, О. М. Коленов. Харків: НУЦЗУ, 2017. 244 с. 4. Кириченко А. В. Бюджетно-податкове регулювання розвитку агропромислового виробництва України: монографія. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2012. 243 с. 5. Макосії С. Д. Зарубіжний досвід реалізації стратегії сталого розвитку. *Молодий вчений*. 2016. № 6 (33). С. 324-328. 6. Сахаєв В. Г. Сталій розвиток і економіка природовідтворення / В. Г. Сахаєв, В. Я. Шевчук; Центр дослід. сталого розв. Київ: Геопринт, 2004. 213 с.

References

1. Buryk, Z. M. Udoskonalennia protsesiv derzhavnoho rehuliuвання staloho rozvytku Ukrainy. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 2). S.119–123. 2. Husieva, O. Yu. Upravlinnia stratehichnymy zminamy: teoriia i prykladni aspekty: monografia. Donetsk: Vyd-vo “Noulidzh”, 2014. 395 s. 3. Dombrovska, S. M., Kovrehin, V. V., Pomaza-Ponomarenko, A. L., & Kolienov, O. M. Derzhavne upravlinnia u sferi bezpeky sotsialno-ekoloho-ekonomichnykh system. Kharkiv: NUTSZU, 2017. 244 s. 4. Kyrychenko, A. V. (2012). Biudzhetno-podatkove rehuliuвання rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy: monografia. Kyiv: TsP “KOMPRYNT”, 2012. 243 s. 5. Makosii, S. D. Zarubizhnyi dosvid realizatsii stratehii staloho rozvytk. *Molodyi vchenyi*. 2016. № 6 (33). S. 324-328. 6. Sakhaiev V. H. Shevchuk, V. Stalyi rozvytok i ekonomika pryrodovidtvorennia. Kyiv: Neoprynt. 2004. 213 s.

Buryk Zorana. Legal framework for promoting sustainable development in Ukraine

The current state and challenges of the legal framework for promoting sustainable development in Ukraine are analysed. The author argues that the creation of a democratic, socially oriented state with an innovative economy and a high level of environmental safety requires effective state regulation, which is primarily based on an effective legislative framework. Significant discrepancies have been identified between the environmental legislation of Ukraine and that of the European Union, in particular the absence in the domestic legal framework of provisions on waste management, control of industrial pollution and risks.

The paper identifies five categories of typical problems that hinder the achievement of sustainable development goals: inconsistencies between strategic objectives at different levels of governance; a funding shortfall and the absence of programme-based budgeting; weak horizontal and vertical coordination between government bodies; ineffective environmental legislation; lack of effective monitoring and feedback.

Particular attention is paid to aspects of post-war reconstruction, the attraction of private investment through public-private partnership mechanisms, and the need to implement a 'green taxonomy' in accordance with EU standards. Specific measures are proposed for the harmonisation of Ukrainian legislation, including the development of an Environmental Code and the strengthening of liability for the overexploitation of natural resources.

Key words: sustainable development, regulatory framework, state regulation, environmental legislation, strategic planning, innovative growth, harmonisation with the EU, public-private partnership, environmental safety, monitoring.

Дата першого надходження рукопису до редакції: 05.03.2026 р.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.03.2026 р.

Дата публікації: 28.04.2026 р.